

Eesti Keskkonnaühenduste Koja (EKO) ettepanekud ÜPP strateegiakava täiendamiseks

27.04.2021 kirja nr 1-2/21/5053 täiendav materjal

Toetusõiguslik põllumajandusmaa ja põllumajandustegevus

50 puu reegel

Käimasoleva ÜPP reformi mõte on anda liikmesriikidele enam iseseisvust toetusõigusliku maa ja tegevuste määramisel. Mõisted „põllumajanduslik tegevus” ja „rahastamiskõlblik hektar” jäävad eelnõu kohaselt liikmesriigi määratleda, lähtudes määrusega antud raamidest. Eesti ei tohi mingil juhul jätta inertsist kehtima õigustamatut ja kahjulikku 50 puu reeglit. Nagu on kirjas ÜPP strateegiakavade määruse eelnõu sissejuhatuse punktis (5) „Põllumaa“ raammääratlus peaks olema kehtestatud viisil, mis võimaldaks liikmesriikidel hõlmata erinevaid tootmisviise, sealhulgas süsteeme, nagu agrometsandus, ning põõsaste ja puudega põllumaad...”.

Karjatavad ja niidetavad maad

EKO peab vältimatult vajalikuks, et kõik tegelikult karjatavad ja/või niidetavad (koos niidetud heina koristusega) maad oleksid otsetoetuste jaoks täies ulatuses toetusõiguslikud. Eriti tähtsaks tuleb pidada otsetoetuste maksmist hooldatavatele poollooduslikele kooslustele (pärandkooslustele, sh. pärandniitudele) kogu pinna ulatuses, mida tegelikult karjatatakse või niidetakse. Senise olukorra näol, kus “puudega maad” ja maastikuelemendid toetusõigusliku pinna seest välja lõigatakse, on tegemist kõrge loodusväärtusega põllumajanduse otsese diskrimineerimisega. Vajadust arvata poollooduslikud kooslused toetatava maa hulka rõhutati ka Euroopa Komisjoni soovitusel Eestile.

Maastikuelemendid

Samuti tuleb pidada täies ulatuses toetusõiguslikuks põllumajandusmaal asuvaid maastikuelemente ja ajutiselt kasutusest väljas olevaid põlluosi. Sealhulgas ei tohiks toetuslusest põllupinnast välja lõigata laiike taliviljapõldudel, kus viili on ebasoodsate tingimuste tõttu hävinenud. Sellised laigud on elurikkusele kasulikud ja vähim, mida riiklikult teha, on jätta nende ülekülvamine põllumajandustootja isiklikuks majandusotsuseks, mitte sundida teda seda tegema toetuste vähendamise ähvardusel. Elurikkaid põllumajandusmaastiku elemente soovib Eestil toetada ka Euroopa Komisjon.

Märjad põllumajandusmaad ja märgalaviljelus

Toetusõiguslikuks tuleb lugeda ka märjad põllumajandusmaad, sealhulgas märgalaviljeluse all olevad maad, kui need on valdavalt tegelikult põllumajanduslikus kasutuses. Põllumajandustegevuseks tuleb siin lugeda selliste maade karjatamist, nendelt sööda

varumist või tehniliste kultuuride (sh. energiakultuuride) kasvatamist ja varumist. Seejuures tuleb vajadusel märgalaviiljelusele omaste kultuuride nagu pilliroog, hundinui või energiavõsa lubada ka talvist ja/või mitmeaastase intervalliga koristamist.

Päikese ja tuuleelektrijaamad

Samamoodi ei ole üldjuhul põhjust jätta toetusaluse maa seest välja alad, kuhu on rajatud päikese- või tuuleelektrijaamad, kui seal jätkub põllumajanduslik tegevus, näiteks karjatamine. Erandiks on olukord, kus sellised rajatised satuvad vastuollu loodus- või maastikukaitse või mullakaitse eesmärkidega.

Rohupurustamine

Seevastu tuleks toetatavate tegevuste hulgast arvata välja iga-aastane rohupurustamine, mille näol on tegemist mitte mingit avalikku hüve pakkuva ressursikulutamisega, mis liiati konkureerib maa pärast tootliku põllumajandusega. Erandeid võiks teha aladel, mille säilitamine avatuna tuleneb selgest kohaspetsiifilisest eesmärgist ja mille produktiivseks kasutuseks täna võimalus puudub, kuigi nendelgi juhtudel tuleb tõsiselt kaaluda, kas purustamine igal aastal on õigustatud. Üheks võimaluseks on tegeliku/aktiivse põllumajandustootja määratlemine viisil, et üksnes rohupurustamise eest toetuste taotlejad oleksid välistatud.

Tingimuslikkus

HPK 1 - põllumajandusmaa ja püsirohumaad suhtarvu säilitamine

Mulla süsinikuvaru ja elurikkuse säilitamise eesmärki täidavad vaid need rohumaad, mida pole pikemat aega küntud: kui rohumaad on küll külvikorrast/viljavahetusest väljas, kuid seda uuendatakse künni teel, nagu on senise käsitluse raames võimalik, ei täida ta süsiniku säilitamise ega ka elurikkuse kaitse eesmärki. Seega tuleb meil püsirohumaad määratleda viisil, mis kündmise välistab.

HPK 2 - märg- ja turbaalade kaitse

Esiteks tuleb tagada, et kõik põllumajanduslikus kasutuses ja/või põllumajandusmaastikusse kuuluvad märgalad oleksid toetusõiguslikud (vt. eelmine alapeatükk "Toetusõiguslik põllumajandusmaa ja põllumajandustegevus"): ei ole mõtet rääkida märg- ja turbaalade kaitsest, kui kõik sellised alad PRIA poolt toetusõiguslikust pinnast välja joonistatakse niipea kui need veidigi märjemana hoitakse. Teiseks tuleb tagada vähemalt see, et antud HPK puhul tuleb märg- ja turbaaladeid kaitsta igasuguse täiendava kuivenduse eest. Kolmandaks tuleb see HPK võtta rakendamiseks kohe, mitte venitada selle meetme rakendamisega kuni EL tasemel kokku lepitava tagumise tähtsuse tärnini kukkumiseni. Lisaks tuleb tõsiselt kaaluda, kas see HPK peaks hõlmama ka märgalade taastamist ja turbaaladel veetaseme tõstmist (andmaks võrdsed võimalused kuivendussüsteemide rekonstrueerimise kõrval). Kui see leitakse olevat põllumajandustootjaile liiga koormav, tuleb kindlasti tagada, et meetmed märgalade taastamiseks ja rajamiseks ning veetaseme tõstmiseks (sh märgalaviiljeluseks) oleksid olemas kas ökokavade või keskkonnameetmete all.

KM1 ja KM2 – veepoliitika raamdirektiiv ja nitraadidirektiiv

KM 1 ja KM 2 rakendavad vastavalt veepoliitika raamdirektiivi ja nitraadidirektiivi sätteid, mis käsitlevad kõnealuste direktiivide alusel kehtestatavoid meetmekavasid. Nitraadidirektiiv on ka täna nõuetele vastavuse osa, veepoliitika raamdirektiivi lisamine on uudne, kuid et mõlemad direktiivid on Eesti õigusesse üle võetud veeseadusega, mille paljud sätted ja rakendusaktid puudutavad põllumajandust, sõltub muutuse tegelik ulatus sellest, kuidas need rakendatakse strateegiakavas. Täna on Eestis nõuetele vastavuse osaks veeseaduse § 118 “Veekogu kalda või ranna veekaitsevöönd”, § 119 “Tegevuse piiramine veekaitsevööndis”, § 158 “Väetise kasutamise ja hoidmise nõuded ning taimekaitsevahendi kasutamise nõuded” (kummalisel kombel on välja jäänud selle paragrahvi lõige (1), mis keelab väetamise lennukitelt), § 159 “Sõnniku kasutamise nõuded” lõiked 1-4, § 160 “Väetamine kaldega alal”, § 161 “Väetisega antava lämmastiku ja fosfori piirnormid” (ainult lämmastikku käsitlevad lõiked 1, 7 ja 11), § 164 “Sõnniku hoidmise nõuded”, § 165 “Sõnniku hoidmine aunas”, § 166 “Sõnniku kompostimine”, § 168 “Põllumajandusliku tegevuse piirangud nitraaditundlikul alal” lõige 3, Vabariigi Valitsuse määrus „Nitraaditundliku ala määramine ja põllumajandusliku tegevuse piirangud nitraaditundlikul alal” ja keskkonnaministri määrus „Väetise kasutamise ja hoidmise nõuded põhja- ja pinnavee kaitseks ning põllumajandustootmisest pärineva saastatuse vältimiseks ja piiramiseks”.

Strateegiakavas tuleb KM 1 ja KM 2 sisustamisel eelloetletule kindlasti lisada rida asjakohaseid sätteid, mis on seotud veepoliitika raamdirektiiviga, sealhulgas § 151 “Tegevuse piiramine veehaarde sanitaarkaitsealal”, § 158 “Väetise kasutamise ja hoidmise nõuded ning taimekaitsevahendi kasutamise nõuded” täies ulatuses, § 161 “Väetisega antava lämmastiku ja fosfori piirnormid” lisaks lämmastikule ka fosfori kohta käivad sätted, § 162 “Vedelsõnniku laotamise plaan ja väetamisplaan”, § 163 “Loomapidamise piirangud”, § 167 “Väetise ja silo ladustamise ning vedamise nõuded” ja § 187 “Veeloa kohustus”.

HPK 4 - puhverribade rajamine veekogude äärde

Veekogudele, kus veeseaduse § 118 nõuab veekaitsevööndit 20 või 10 meetrit, tuleb seda käsitleda puhverribana, kus § 119 loetletud tegevused on keelatud. Kraavidel, kus § 118 nõuab meetri laiust veekaitsevööndit, peaks puhverriba olema 3 meetrit, lisaks tuleks sätestada vähemalt ühe meetrise puhvri nõue kraavidele, millel puudub veeseaduse § 118 järgi veekaitsevöönd. Puhverriba, mis asub põllumaa ja veekogu vahel, peab olema osa toetusõiguslikust pinnast (vt. eelmine alapeatükk “Toetusõiguslik põllumajandusmaa ja põllumajandustegevus”) ning ökokavad või keskkonnameetmed peavad võimaldama suuremat toetust ka laiematele puhveraladele veekogude ääres.

HPK 6 ja HPK 7 – mullakaitse

HPK 6 käsitleb mulla degradeerumist vähendavaid maaharimisviise, HPK 7 eesmärgiks on katmata mulla vältimine tundlikul perioodil. Tänapäevases nõuetele vastavuses on antud valdkond sisustatud 30% talvise taimkatte nõudega üksnes Kagu-Eesti kõrgustike omavalitsustes. Mõttekas on vähemalt seesama 30% nõue kehtestada kogu Eestis. Meile teadaolevalt paljud tootjad on seda ka tegemas.

HPK 8 - külvikord/viljavaheldus

Külvikord või vähemalt mingisugunegi viljavaheldus on vajalik mullakaitse seisukohalt ja samas on see integreeritud taimekaitse loomulik osa.

KM 3 ja KM 4 – linnudirektiiv ja loodusdirektiiv

KM 3 ja KM 4 on vastavalt linnudirektiivi ja loodusdirektiivi täitmiseks. Mõlemat direktiivi rakendab Eesti looduskaitseseadusega. Käesoleval perioodil on Eesti kohaldanud nõuetele vastavuse osana nende direktiivide nõuete täitmiseks vaid neid looduskaitseseaduse paragrahve, mis puudutavad kaitsealasid, hoiualasid ja püsielupaiku (§ 12, § 14, § 30, § 31, § 33). Samas on kahjuks välja jäänud § 32, mis jõustab loodusdirektiivi artiklit 6 hoiualadel. Lisaks on KM 3 osaks ka need linnudirektiivi sätted, mille eesmärk on tagada linnustiku üldine kaitse, sh. väljaspool kaitsealasid. Seetõttu tuleb uuel perioodil lisaks tänastele nõuetele kindlasti KM 3 all sätestada ka looduskaitseseaduse § 55 lõike (6¹) kohane keeld teadlikult häirida pesitsevaid linde või kahjustada nende pesi ja KM 4 all looduskaitseseaduse § 32 lõike (2) kohane keeld elupaikade hävitamiseks või kahjustamiseks.

HPK 9 – mittetootlikud alad ja maastikuelemendid

HPK 9 käsitleb mittetootlike alade ja maastikuelementide säilitamist, keeldu raiuda/pügada puid ja hekke lindude pesitsusajal ning lisavõimalusena meetmeid invasiivsete võõrliikide tõrjeks. Mittetootlike alade ja maastikuelementide säilitamine peaksid põhimõtteliselt täitma sama eesmärgi. Nende eraldi käsitlemine paistab olevat „ajaloolise” taustaga, nimelt on praegusel perioodil „ökoalad” osa rohestamisest ja maastikuelemendid nõuetele vastavusest. Teeme ettepaneku liita need kaks nõuet kokku, sest keskkonna seisukohalt pole tähtis alade tootmisest kõrvale jätmine, vaid loobumine pestitsiididest, sünteetilistest mineraalväetistest ja ohtlikest häiringutest vähemalt osal põllumajandusmaast. Asjakohane oleks eelkõige olemasolevate maastikuelementide kaitse ning kõigil neil põllumaadel ja intensiivselt kasutatavatel rohumaadel, kus maastikuelementide osakaal on alla 10% pinnast, nõuda liigendamist liigirikaste püsirohumaade või puude ja põõsastega. Nendel „mittetootlikel” aladel peab olema keelatud pestitsiidide kasutamine, väetamine ja maaharimine, kuid pole mingit põhjust keelata seal loomade karjatamist. Täna „ökoaladena” arvesse minevad kesad, püüdekultuurid ja liblikõielised peaksid aga pigem olema HPK 8 osa. Keeld puid ja hekke pesitsusajal lõigata on kahtlemata asjakohane, olles tihedalt seotud ka KM 3 mõttega. Kindlasti tuleb kasutada ka võimalust rakendada tingimuslikkuse osana ka invasiivsete võõrliikide tõrje analoogiliselt tänasele, kuid mõnevõrra ambitsioonikamalt: asjakohane oleks seada tootjale kohustus lisaks Keskkonnaameti teavitamisele rakendada viimasega koostöös ka meetmeid karuputke tõrjeks.

HPK 10 – Natura 2000 aladel asuvate keskkonnatundlike na määratletud püsirohumaade künni ja muutmise keeld

Keskseks muutub keskkonnatundlike püsirohumaade määratlemise küsimus. Kindlasti peab see määratlus hõlmama kõik poollooduslikud kooslused ja turvasmuldadel ning turvastunud muldadel asuvad püsirohumaad. Vajalik on põhjalik arutelu, milliseid rohumaid veel peaks HPK 10 kaitsma. Samuti tuleb selgelt sisustada mõiste „muutmine”, mis tundlike püsirohumaadel peaks kindlasti sisaldama kuivendamist ja mineraalväetiste ning pestitsiidide kasutamist. Viimasest keelust on mõeldav teha erandeid üksnes invasiivsete võõrliikide tõrjel.

KM 12 ja 13 – pestitsiidid

KM 12 ja 13 käsitlevad pestitsiidide teemat, vastavalt turule toomise määruse 1107/2009 ja säästva kasutuse direktiivi 2009/128 alusel. EKO juhib tähelepanu senisest tõhusama kontrolli vajadusele direktiivi 2009/128 artiklis 12 nimetatud kaitsealadel looduskaitsealade või veeseaduse alusel kehtestatud piirangute täitmise üle. Samuti peame vajalikuks rõhutada, et kontroll pestitsiidide kasutuse üle peab lähtuma eelkõige tegelikest riskidest, mitte selle teostamise mugavusest ning tagama integreeritud taimekaitse nõuete järgimise.

KM 14, 15 ja 16 – loomakaitse

KM 14, 15 ja 16 käsitlevad loomakaitset vastalt direktiivide 2008/119, 2008/120 ja 98/58 sätetele. EKO poolt märgime, et tegemist on olulise temaatikaga, mis huvitab ka tarbijate järjest enam: avalik raha ei tohi toetada loomavaenulikke praktikaid. Teisalt on tähtis, et nõuded lähtuksid loomade tegelikest vajadustest, mitte kontrolli mugavusest või muudest bürokraatlikest kaalutlustest, ega tohi kujuneda väiksemate ja/või ekstensiivsemate tootjate *de facto* väljasuretamise vahendiks.

Ökokavad ja keskkonnameetmed

Kuigi ökokavad ja keskkonnameetmed põhinevad ÜPP strateegiakava määruse erinevatel artiklitel (vastavalt 28 ja 65) ning on rahastatud erinevatest ÜPP sammastest, käsitleme nendega seotud märkusi ja ettepanekuid alljärgnevalt koos, sest nende mõlema eesmärgid on seotud põllumajandus-keskkonnaga ning peamine praktiline erinevus on võetava kohustuse kestus.

On täiesti selge, et praegu pakutav tingimuslikkus üksi ei ole kaugelt piisav põllumajanduse keskkonna-väljakutsete lahendamiseks, mistõttu on vältimatu piisavalt ulatuslik meetmete pakett, kust põllumajandustootjad saaksid valida vabatahtlikult neile sobivaid lahendusi keskkonnameetmete täitmiseks ja saada selle eest väärikat hüvitist, mis kindlustab tootmise jätkumise keskkonnahoidlikul moel.

Mahepõllumajandus

Kuivõrd mahepõllumajandusel on positiivne mõju nii elurikkusele, vee- ja mullakeskkonnale kui süsinikusidumisele, ei käsitle me seda enam iga probleemi juures eraldi. Leiame, et Eesti peaks kasutama suhteliselt kõrget mahemaa osakaalu kui konkurentsieelist ja püüdma saavutada 25% osakaal võimalikult kiiresti ning jätkama ka selle saavutamise järel mahetootmise kasvu toetamist. Oleme nõus lähenemisega, et mahetootmist toetatakse eelkõige ökokavana ja mahetootmisele üleminekut keskkonnameetmena, mis eeldab ka mitmeaastast kohustust. Kindlasti tuleb eelarves tagada piisav rahastus, mis annaks mahetootjatele kindluse tuleviku suhtes ja õiglase konkurentsipositsiooni ühisturul ning tagaks mahetootmise osakaalu jätkuva kasvu. Ühtlasi märgime, et mahetootmise piisav rahastamine tuleks tagada ka üleminekuaastatel, kaasates sellesse ka COVID-19 taastevahendid, sest mahetootmise kasvu peatumine eelmisel aastal on äärmiselt murettekitav. Kahtlemata vajab mahetootmise areng terviklikku vaadet, sh. lisaks selle vahetule toetamisele ka teiste meetmete puhul mahetootmisele avaldatava mõju arvestamist.

Veekeskonna kaitse

Taimetoitainete bilanss ja kasutustõhusus

Ei ole võimalik täita lämmastiku (N) ja fosfori (P) ärakande vähendamise ega põhja- ja pinnavee kaitse eesmärke ilma põllumaalt tuleva surve vähendamiseta. Põllumajanduslik koormus moodustab 60% veekogudesse jõudvast lämmastikust. Aine jäävuse seaduse tõttu on pikemas ajaskaalas N ja P järjepidev ärakanne võimalik vaid juhul, kui nende toitainete bilanss on positiivne ehk ülejäägiga ning seega kõnealuse ülejäägi vähendamine ongi ärakande vähendamise eeldus. See tähendab ka seda, et meie põhjavee kaitseks ning sisevete ja merekeskkonna seisundi parandamiseks on bilansi parandamine hädavajalik. Taimetoitainete kasutustõhususe parandamise vajadus on ka PõKa-s tunnistamist leidnud (N kasutamise tõhususe mõõdiku sihttasemeks on seatud vähemalt 70%, algase 57%). Strateegia "Talust taldrikule" näeb samuti ette väetise kasutuse ja taimetoitainete kadude vähendamist, vastavalt 20% ja 50%. Väetamise tõhususe suurendamist toetas ka Eesti oma seisukohtades strateegia kohta. Euroopa Komisjoni soovitustes Eestile seoses ÜPP strateegiakavaga tuletatakse samuti meelde vajadust tõhusama taimetoitainete kasutuse korraldamise järele.

Kas disainida meede ühe- või mitmeaastasena ja kas bilansi vähendamise või taimetoitainete tõhususe tõstmise toetusena, on otsustamise koht, kuid praegune olukord, kus vastav meede strateegiakava materjalides lihtsalt puudub, ei ole vastuvõetav. Kõnealune meede on sedavõrd oluline, et väited selle raskest kontrollitavusest ei saa võtta rakendamata jätmise tõsiseltvõetava põhjendusena. KSM ja mulla- ning veekaitse meetmetes on küll mainitud taimetoitainete säästva kasutuse abivahend FAST kasutamine, kuid see on täiesti ebapiisav nii seetõttu, et FAST veel üksi ei paranda olukorda, vaid on üksnes selle parandamise eelduseks kui ka sellepärast, et sidumine teiste meetmetega vähendab põhjendamatult tootjate ringi, kes sellist meedet võiksid kasutada. EKO teeb taas kord ettepaneku töötada välja tulemuspõhine toetus, mida saab maksta taimetoitainete bilansi ja/või kasutustõhususe parandamise eest.

Talvine taimkate (sh. vahekultuurid)

Märkimisväärse osa N ja P ärakandest on moodustavad talvised kaod taimestumata põllumaalt. Seetõttu on kindlasti vajalikud meetmed talvise taimkatte osakaalu suurendamiseks. Tänapäevase seisuga sisaldab KSM ettepanek 30% talvist taimkatet ja võimalust saada suuremat toetust 50% talvise taimkatte korral. Peame vajalikuks tõsiselt kaaluda 30% talvise taimkatte nõude viimist tingimuslikkuse alla. Kindlasti oleks vaja võimalust toetada ka kõrgema määraga talvise taimkatte suuremat osakaalu, näiteks 70% põllumaa hoidmist talvise taimkatte all. Talvine taimkate (sh. vastavatest segudest vahekultuurid) peaks olema esitatud ka eraldi ökokavana, mida võiksid taotleda needki tootjad, kes ei võta KSM kohustust. Vahekultuuride puhul on vajalik, et nad jääksid põllule kuni kevadise maaharimiseni, nad on olulised varakevadise erosiooni vältimisel ning lindude kevadise toidulauana.

Rohumaa osakaalu tõstmine

Mulla- ja veekaitsetoetuse sekkumislehes olev põhjavee kaitse toetuse peamiseks nõudeks on toetusala põllu hoidmine kohustusperioodi kestel rohukamaras. Tegemist on põhjavee kaitseks olulise meetmega, kuid see aitaks kaasa ka pinnavee kaitsele. Seetõttu tuleb pidada liigselt kitsendavaks tingimust, et toetusala põld peab asuma vähemalt 50% ulatuses kaitsmata põhjaveega alal või olulisel allika- ja karstialal või peab sellel asuma allikas või karstivorm. Antud toetus võiks olla kättesaadav ka põldudele, mis piirnevad veekogudega. Samuti on liigselt kitsendav mulla- ja veekaitsetoetuse üldnõue, mille kohaselt

on see kättesaadav vaid KSM ja mahetootjaile. Teeme ettepaneku selle meetme avamiseks ka teistele tootjatele.

Veekaitsevööndid

Mulla- ja veekaitsetoetuse sekkumislehe pinnaveekaitse-toetus kujutab endast sisuliselt 50 meetri laiust puhvrit ebarahuldavas (kesises, halvas või väga halvas) seisus veekogude ääres (seaduse järgi 20 m laiusele veekaitsevööndile lisatakse 30 m ja 10 m laiusele 40m). Tegemist on vajaliku, kuid kaugelt ebapiisava meetmega. Põllumajanduslik hajukanne levib veekeskonnas allavoolu, seega on mõjuala märksa laiem kui vaid vahetult põlluäärsele veekogule. Kogu Eesti asub Läänemere valgatal ja jagab vastutust meie mere seisundi eest. Seetõttu teeb EKO ettepaneku esiteks mitte piirata meetme rakendamist vaid ebarahuldavas seisus veekogudega ja teiseks võimaldada rakendada selle meetme raames 6 m laiust puhvrvööndit ka väikestele kraavidele, kus seaduse alusel määratud on veekaitsevöönd 1 m või puudub hoopis. Samuti on siingi liigselt kitsendav mulla- ja veekaitsetoetuse üldnõue, mille kohaselt on see kättesaadav vaid KSM ja mahetootjaile. Teeme ettepaneku avada see kõigile põllumajandustootjatele.

Seadedrenaaž

Lühemas ajaskaalas kipub toitainete ärakanne sõltuma eelkõige vee äravoolust põllumaalt. Seetõttu peaks toetama seadedrenaaži võimaluste kasutamist. Kuivõrd suur osa taimetoitainete ärakandest toimub soojadel talvedel, oleks üsna loomulik just talvel tõsta põldudel veetaset, eriti ilma taimikuta põldudel, sest siis ei sega see ei taimekasvu ega põllumajanduslike töid ja samas annaks suurema tulemuse keskkonnale. Teeme ettepaneku lisada strateegiakavasse meede seadedrenaaži abil veetaseme reguleeritud tõstmiseks.

Ammoniaagi emissioonid

Ammoniaagiheide on oluline põllumajandus-keskkonna probleem, mõjutades otseselt õhu ja kaudselt vee kvaliteeti. PõKa näeb ette, et põllumajanduse ammoniaagiheide peab vähenema. Seda nõuavad ka Eesti rahvusvahelised kohustused. Seetõttu peab EKO vajalikuks ammoniaagiheidet vähendava(te) meetme(te) lülitamist strateegiakavasse. Hetkel teadaolevalt selliseid meetmeid ei ole välja pakutud.

Kliimamuutus

Naerugaas

Naerugaas (N₂O) on oluline põllumajandustootmisega seotud kasvuhoonegaas, mille vähendamine on põllumajanduse kliimamõju ohjamiseks vajalik. Praegu ei ole strateegiakavasselle KHG heite ohjeldamiseks ühtegi meedet kavandatud. Siinkohal tuleb märkida, et EKO poolt välja pakutud lämmastikubilansi ja/või kasutustõhususe parandamise meede aitaks vähendada ka N₂O heidet põllumuldadest. Alternatiivse lahendusena võiks kaaluda mineraalse lämmastiku kasutamise piiramise meedet.

Turvasmullad

Turvasmullad sisaldavad märkimisväärses koguses orgaanilisi aineid, mis kuivendamise järel oksüdeerumises põhjustavad CO₂ emissiooni. Mulla- ja veekaitsetoetuse sekkumislehes olev mullakaitse-toetuse peamiseks nõudeks on toetusaluse põllu hoidmine kohustusperioodi kestel rohukameras. Kuigi vajalik, on selliselt kujul meede kahtlemata ebapiisav mullasüsiniku kadude peatamiseks. Meetme tingimus, mille kohaselt see on suunatud vaid KSM saajatele ja mahetootjatele, on liiga kitsendav. On arusaamatu, miks näiteks üksnes ÜPT taotlejaid teraviljakasvatajaid ei soovita stimuleerida tundlikke maid rohumaa alla viima, kuigi see oleks turvasmuldade kaitseks vajalik. Samuti tekitab küsimusi

tingimus, mille kohaselt mullakaitsetoetust võib taotleda vähemalt 0,3 ha suuruse põllu kohta, kus põllumassiivi põhimullana on 70–90% ulatuses turvasmullad ja/või vähemalt 70% erodeeritud ja deluviaalmuldade kompleks. Suurte massiivide puhul võib tekkida olukord, et muld jääb üsna suurel alal jätkuvalt kaitseta, kui näiteks 400 ha suurusest põllust on 8% turvasmuld. EKO teeb ettepaneku võimaldada kõigil turvasmuldadel majandavatel põllumajandustootjatel seda meedet rakendada.

Jätkuvalt puudub meetmelehtede hulgast veetaseme tõstmise toetus, kuigi on teada, et turvasmulla kaitseks ja sellelt süsinikuemissioonide peatamiseks ei piisa vaid ala viimisest rohumaaks (kuigi see pisut aitab). PõKa näeb ette põllumajandusmuldade orgaanilise süsinikuvaru säilitamist ja kasvatamist. Minimaalsele lahenduseks oleks siin eelpoolmainitud seadedrenaaži kasutamise toetust viisil, mis hoiab veetaset piisavalt kõrgel vältimaks turba jätkuvat lagunemist. Märgalaviljelus (märgade või taastatud veerežiimiga turbaalade põllumajanduslik või metsanduslik kasutamine) on üks olulisi ja tunnustatud põllumajanduse ning maakasutuse emissioonide vähendamise meetmeid. Ka ÜPP reformipaketi triloogide käigus on jõutud märgalaviljeluse tähtsuse tunnustamiseni ning süsinikkusiduvaid praktikaid nagu veetaseme tõstmine soovitab ÜPP strateegiakavas Eestil rakendada ka Euroopa Komisjon. Oleme teadlikud, et antud valdkond vajab pikaajalisi uuringuid muldade süsiniku hoidmise ja sidumise potentsiaali, kasvuhoonegaaside bilansi ning saagikuse hindamiseks, saagi kasutuseks, harimisviiside täpsustamiseks ja sellest lähtuvalt toetusmeetmete kavandamiseks. Siiski näitavad erinevad teadusandmed, et turvasmuldadel veetaseme taastamine aitab vähendada kuivendusega kaasnevat turba intensiivset lagunemist ja sellest lähtuvat CO₂ emissiooni. 2020. a andmetel ¹eraldus kuivendatud põllumaadelt (ca 28 000 ha) 0,6 mln t CO₂ ja rohumaadelt (ca 12 000 ha) 0,1 mln t CO₂. ELFi läbiviidud analüüsi põhjal leiti, et kuivendatud turvasmuldade osakaal võib olla ca 77 000 ha², mis läbi võivad andmete täpsustumisel emissioon olla raporteeritust veelgi suurem. EKO teeb ettepaneku välja töötada meetmed uuringuteks ja toetusteks vähemalt pilootprojektide tasemel.

Elurikkus

Poollooduslikud kooslused ja teiste rohumaade elurikkus

Poollooduslikud kooslused (edaspidi PLK, ka pärandkooslused; praktiliselt sama, kuid veidi kitsama tähendusega on viimasel ajal käibele tulnud termin “pärandniidud”) on põllumajanduse elurikkuse ja kõrge loodusväärtusega põllumajanduse keskseks tugisambaks, pakkudes väga mitmesuguseid põllumajandusele vajalikke loodushüvesid tervislikust karjamaast naabruses olevate põldude tolmeldamiseni. Ilma nende säilitamise ja taastamiseta ei ole kestlik põllumajandus ning elurikkuse ja talustaldrikule strateegiate täitmine võimalik. On väga teretulnud, et tänaseks on nende hooldamine saanud Eestis oluliseks põllumajandus-keskkonna meetmeks ja on kavas ka ÜPP strateegiakavas. Siiski on mõned olulised küsimused veel lahtised ja vajavad lahendamist.

Esiteks tuleb taaskord üle korrata, et karjatavad/niidetavad pärandkooslused peaks olema täies ulatuses toetusõiguslikud ka pindalapõhiste otsetoetuste jaoks ja neile tuleb tagada elementaarne kaitse tingimuslikkuse raames (HPK 10). Teiseks tuleb üldiselt tervitada ja tunnustada tänaseks tehtud tööd PLK toetuse osas. Kolmandaks tuleb seada

¹ Keskkonnaministeerium 2020. [Kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuuriaruanne](https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/rahvusvaheline-aruandlus/kui-palju-eestis-kasvuhoonegaase-tekib). GREENHOUSE GAS EMISSIONS IN ESTONIA 1990–2018 NATIONAL INVENTORY REPORT SUBMISSION TO THE EUROPEAN COMMISSION Common Reporting Formats (CRF) 1990–2018. (Initial version published at <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/rahvusvaheline-aruandlus/kui-palju-eestis-kasvuhoonegaase-tekib>, 28.02.2020)

² "[Märgalaviljelus Eestis. GIS analüüs](#)". Koostaja: K. Piirimäe, ELF.

strateegiakavas piisavalt ambitsioonikas eesmärk ja sellele tagada ka piisav rahastus. Selliseks eesmärgiks, mis on samas ka realistlik, oleks mõistlik seada eesmärgiks vähemalt 50 000 ha hooldatavaid PLK-sid aastaks 2027, mis on kooskõlas pärandniitude tegevuskavaga. Seejuures tuleb arvestada, et pikemas perspektiivis ei ole nimetatud pindala piisav elurikkuse kestlikuks kaitseks ja võimalusel tuleb üritada saavutada suurem hooldatav pind. Eelarve tuleb kavandada selline, et see ei kujuneks takistuseks pindala kasvule.

Täna on jätkuvalt probleemiks väga märgade niitude hooldus, kus põllumajandustootjad ei riski võtta 5-aastast kohustust. Teeme ettepaneku vastava 1-aastase toetusmeetme rakendamiseks strateegiakavas (näiteks ökokavana).

Lisaks vajab ühel või teisel viisil lahendust väljaspool kaitstavaid alasid asuvate pärandkoosluste hoolduse korraldus.

Samuti tuleb senisest enam tähelepanu pöörata kunagi kultuuristatud, kuid pikalt uuendamata ja vahepeal liigirikkaks muutunud püsirohumaade elurikkuse säilitamisele.

Strateegiakava ettevalmistamise käigus on mõlema eelnimetatud probleemi (pärandkooslused väljaspool kaitstavaid alasid ja teised liigirikkad püsirohumaad) lahendamiseks välja pakutud väärtuslike püsirohumaade toetusmeedet. Tegu on olulise meetmega, mida peame vajalikuks kindlasti kavasse sisse kirjutada.

EKO toetab kõiki meetmeid, mis on suunatud loomade karjatamise toetamisele (karjatatava püsirohumaade toetus ja loomade heaolu toetus), kuid need ei asenda väärtuslike püsirohumaade säilitamise meedet.

Mosaiikse põllumajandusmaa säilitamine ja intensiivse põllumaa mitmekesistamine

Kõrge loodusväärtusega põllumajandus hõlmab lisaks pärandkooslustele ka põllumaade mosaiiksust. Mosaiikse põllumajandusmaa kaitse esimesteks sammudeks on tagada nende täielik toetusõiguslikkust (vt. toetusõiguslikkuse kohta käiva peatüki pk 3) ja tagada maastikuelementide kaitse tingimuslikkuse raames (HPK 9).

Täiendavad meetmed on siiski vajalikud nii olemasoleva kõrge loodusväärtusega mosaiikse põllumajandusmaa kaitseks kui ka maastikuliselt vaesunud suurte põllumassiivide liigendamise (mis on muuhulgas vajalik ka hanekahjude vähendamiseks) toetamiseks. Vajadust säilitada ja taastada kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaad sedastab ka PõKa. Senistes maaelu arengukavades oli mosaiikse põllumajandusmaa temaatika mõneti nõrgalt esindatud, kuid siiski oli seal kiviaedade toetus. Praeguses ÜPP strateegiakava töös ei ole aga kiviaedade toetust välja pakutud, mis teeb mõneti muret.

Strateegiakava ettevalmistamise käigus on jõutud ökoalade ja ökosüsteemiteenuste säilitamise toetuste meetmelehtedeni. Need tuleb lõpuni välja arendada, hõlmates toetavate tegevuste alla ka kiviaedade ja teiste traditsiooniliste põllupiirete ning servakoosluste säilitamine või taastamine. Kindlasti toetame ökoalade ökokava põhimõtet, mille kohaselt peavad põllumajandusmaa mosaiiksusega seotud elurikkuse kaitseks mõeldud meetmed välistama toetatavatel aladel pestitsiidide kasutamise. Samas ei ole mingit põhjust seal keelata karjatamist, nagu praegu on kahetsusväärsel kombel jätkuvalt ökoalade ökokavas kirjas. Karjatamine nendel aladel on elurikkuse jaoks pigem kasulik ega ole vastuolus ühegi õigusaktiga.

Kindlasti vajame ÜPP strateegiakavas piisavalt rahastatud meetmeid nii tänase mosaiikse põllumajandusmaa säilitamiseks kui ka monotoonsete põllumassiivide liigendamiseks ja neil elurikkuse taastamiseks. Sellel oleks lisaks avalikule kasule ka otsene kasu põllumajandustootjatele paranenud tolmeldamise, bioloogilise kahjuritõrje ja hanekahjustuste vähendamise kaudu.

Tolmeldajate kaitse

Looduslike tolmeldajate kaitseks oleks vaja täiendavaid meetmeid. Pakutav tolmeldajate tugiala meede on liiga kitsalt sihitud kodumesilaste kaitseks, kuigi selles sisalduv pestitsiidide kasutamise keeld on kahtlemata teretulnud ja aitab ka looduslikke tolmeldajaid. Leiame, et meede peaks olema rakendatud kas üleriigiliselt või soositud just neis piirkondades, kus tolmeldajatel napib toidubaasi (nt pärandniite).

Linnustiku kaitse

Linnustiku kaitseks pakutud meetmed on kahetsusväärse viisil strateegiakava ettevalmistamise käigus ära kadunud. Ilma suunatud meetmeteta ei ole võimalik PõKa-s sätestatud põllulinnuindeksi mõõdiku sihttaset. EKO peab vajalikuks vähemalt hilise niitmise ökokava(de) sisseviimist vastavalt varem esitatud ettepanekutele. Hilise niitmise meetmel võiks olla kaks taset (1) kogu rohumaa hiline niitmine alates 1. augustist; (2) rohumaa ühe osa (2- 5 ha rohumaa puhul 0,5-1 ha; üle 5 ha rohumaa puhul vähemalt 2 ha) hiline niitmine alates 1. augustist. Tõsiselt tuleks kaaluda ka külvamata laikude ökokava rakendamist. EKO nõustub PRIA väitega, et külvamata laikude olemasolu kontrollimine kaugseire abil ei ole praegu võimalik, ent kogu kontrolli taandamine kaugseirele on põhimõttelises vastuolus ÜPP toetuste eesmärgipäraseks muutmisele. Liati saab antud meetmete rakendamist lihtsasti kontrollida drooni abil.

Pestitsiidid

Kuivõrd mõõn turustatud pestitsiidide kasvutrendis osutus ajutiseks, tuleb sedastada, et täiendavad meetmed pestitsiidide kasutuse ohjeldamiseks on vajalikud selleks, et täita PõKa ettevalmistamise käigus kokku lepitud eesmärk mitte suurendada põllumajandusmaal kasutatavat taimekaitsevahendite kogust. Seetõttu on kahetsusväärne, et kõik ettepanekud pestitsiidikasutuse ohjamiseks ette pandud meetmete osas on "mittekontrollitavatena" kõrvale heidetud. Teeme ettepaneku vastavad meetmed strateegiakava jaoks välja töötada. EKO seisukohalt on kõige lihtsam ja tegelikult ka kontrollitav meede pestitsiidivabade põllumaade ökokava.

Geneetilised ressursid (põlistõud ja -sordid)

Tegemist on olulise osaga põllumajandusega seotud elurikkusest, mistõttu EKO tervitab vastavate meetmete väljatöötamist strateegiakava jaoks. Peame tervitatavaks, et uuel perioodil on kavas rakendada lisatoetust aktiivses paljunemises kasutatavate loomade eest. Samas peame mõneti küsitavaks osa toetuste sidumist jõudluskontrolliga, sest antud meetme eesmärk on eelkõige geneetilise mitmekesisuse säilitamine. Seega peaks lisatoetused eelkõige aitama kaasa sellele, et populatsiooni efektiivne suurus oleks piisavalt suur ja genofond säiliks.

Natura 2000 toetused

Natura 2000 toetus metsamaale on kahtlemata oluline, kuid peame vajalikuks selle täpsemat sihitamist: toetuse tasemed peaksid sõltuma alal kehtivate piirangute rangusest ning välistada tuleb puisniitude ja -karjamaade kasutusest välja langemist soodustavat poolloodusliku koosluse toetuse asendamist Natura 2000 metsatoetusega.

Ühtlasi uurime, kas Natura 2000 toetust põllumajandusmaale strateegiakavas ei rakendata? Vähemalt ei õnnestu vastavat meetmelehte ministeeriumi kodulehel leida. Oleme nõus, et senisel kujul see toetus ei ole kuigi täpselt sihitud, kuid kujutab siiski endast vajalikku tasandust konkurentsitingimustes Natura 2000 alal majandavatele põllumajandustootjatele.

Investeeringud

Investeeringud põllumajandustaristusse. Käesoleval hetkel ei õnnestu meetmelehel leida nõuet, et toetatava tegevuse tagajärjel ei tohi vete seisund halveneda. Samuti teeb muret, et lubatud on rekonstrueerimine või uuendamine, kui turvasmuldade osakaal ei ületa 50%, mis on päris kõrge künnis. Peame vajalikuks selget sõnastatud nõuet mitte halvendada keskkonnaseisundit, eelkõige välistada negatiivne mõju Natura 2000 aladele, veekogudele ja mulla süsinikule. Lisaks teeme ettepaneku määratleda selle meetme all toetusõigusliku investeeringuna ka veerežiimi taastamine looduslike tingimustega sarnaseks või ennistamine turvasmuldadel.

Keskkonnakaitseks maaparandusrajatised. EKO toetab kindlasti seda meetet ja peame väga oluliseks, et see saaks piisavalt rahastatud.

Metsamajanduse maaparandusinvesteeringud. Meetmes tuleb lugeda positiivseks nõuet, et Natura 2000 võrgustiku alasid ei tohi negatiivselt mõjutada. Samas on võimalus kasutada meetet raba või siirdesoo kasvukohatüüpides (kuni 30%) otseses vastuolus vee- ja kliimapoliitika eesmärkidega. EKO peab vajalikuks mitte lubada nimetatud meetme vahendite kasutamist raba või siirdesoo elupaikades ega kusagil mujal turvasmuldade ja turvastunud muldade metsedes.

Meede “Metsa süsiniku sidumise ja kliimamuutuse leevendamise võimekuse suurendamine” on oma ülesehituselt tavapärane metsamajandusliku investeeringu meede, mille sidumine kliimaeesmärkidega on eksitav. EKO peab vajalikuks nimetada see meede ümber tegelikkusele vastavaks (näiteks “**investeeringud erametsamajanduse toetuseks**”) ning eemaldada selle eesmärkide ja mõõdikute alt kliima- ja keskkonnapoliitikaga seonduvad või muuta meede selliseks, et see tõesti süsiniku sidumisesse tõhusalt panustaks.

Tootmisega seotud otsetoetused

EKO on jätkuvalt seda meelt, et tootmisega seotud otsetoetusi tuleb rakendada keskkonnaeesmärkide teenistusse. Teeme taaskord ettepaneku maksta tootmisega seotud toetusi kogu mahetoodangule, nii looma- kui taimekasvatusele.

Tootmisega seotud loomakasvatuse toetuste juures kordame oma muret seoses praegu avalikult leitavates sekkumislehtedes leitavate mahu "lagedega": ammlehma ning ute- ja kitsekasvatuse toetuste puhul on "laed" (vastavalt 25 ja 100 looma) liiga madalad, samas piimalehma kasvatuse jaoks pakutud 400 looma määr on ilmselt liiga kõrge. EKO leiab, et töörühmas arutatud "laed" on märksa asjakohasemad.

Toetuste jagunemine erineva suurusega põllumajandustootjate vahel

Eesti põllumajandussektor on üks kontsentreeritumaid Euroopa Liidus, millega seoses on ka toetuste jagunemine kasusaajate vahel üks ebavõrdsemaid. Teisisõnu on meil suhteliselt rohkem suuri tootjaid, kelle kätte koondub ka suur osa toetustest. Nagu nähtub viimasest põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse ülevaatest, koondub põllumajandus jätkuvalt üha suurematesse üksustesse. Euroopa Komisjon soovib Eestil enam tähelepanu pöörata väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete toetamisele. See soovitus on kindlasti mõttekas ka keskkonna seisukohast, sest tootmise liigne kontsentreerumine tekitab kahtlemata suuremaid õhu ja vee saastumise riske ning väiksemate tootjate tegevuse lõpetamine ohustab kõrge loodusväärtusega põllumajandusmaade jätkusuutlikkust. Peame vajalikuks otsetoetuste - nii tootmisest lahtiseotud kui ka tootmisega seotute - puhul jälgida, et need tagaksid väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete elujõu. Otsetoetuste puhul võib eeltoodud põhimõttest teha erandi vaid ökokavadele, sest need on ühtviisi vajalikud nii väiksemate kui suuremate tootjate puhul. EKO toetab ka väikeste põllumajandustootjate arendamise meedet ja peab vajalikuks sellele piisava eelarve kavandamist.